

nordveggen med utvendig trapp som førte opp til en nå gjenmurt døråpning. Familiestolen var i to etasjer, og må ha hatt et utseende noe i likhet med den i Værnes kirke.

Som det fremgår er Mære kirkes historie lang, og under svært skiftende forhold har menneskene her hatt en sterk tilknytning til dette stedet. Fra det første hus omkring 500 e.kr.f. med leirklinte flettverksvegger, til det plankebyggete kulthuset i vikingtid, som må ha hatt en dobbelt funksjon. På en eiendommelig måte står det som en overgangsbygning i sentrum for folks religiøse liv i slutten av hedensk og i den første kristne tid. Her på Mærehaugen hadde man i alle år hatt sitt religiøse samlingssted og det var meget naturlig å plasere også de første kristne kirker her. Da ble ikke den gamle religiøse tradisjon brutt, noe som sikkert gjorde misjonskongens arbeid med kristningen av inntrønderne lettere.

Senere har stenkirken stått på Mærehaugen som et symbol på den kristne makt, og mange er de generasjoner som her er døpt og gravlagt og som har kjent kirken som sin egen kirke.

Leka

JOHS. FURRE

Leka kommune er den nordligste kommune i Nord-Trøndelag fylke og med bare et folketall på 1100.

Kommunen består av selve øya Leka, endel av Austra eller Gutvik, Madsøya og øygruppen Hortavær, nu fraflyttet. Sklinna hører også til, men øygruppen eies av utenbygds folk. Leka (øya) har et flateinnhold på 57 km², hele herredet er på 107 km². Høgste fjelltopp er 422 m. og det meste av øya er fjell ca. 7/8. Resten er dyrket og udyrket jordgrunn.

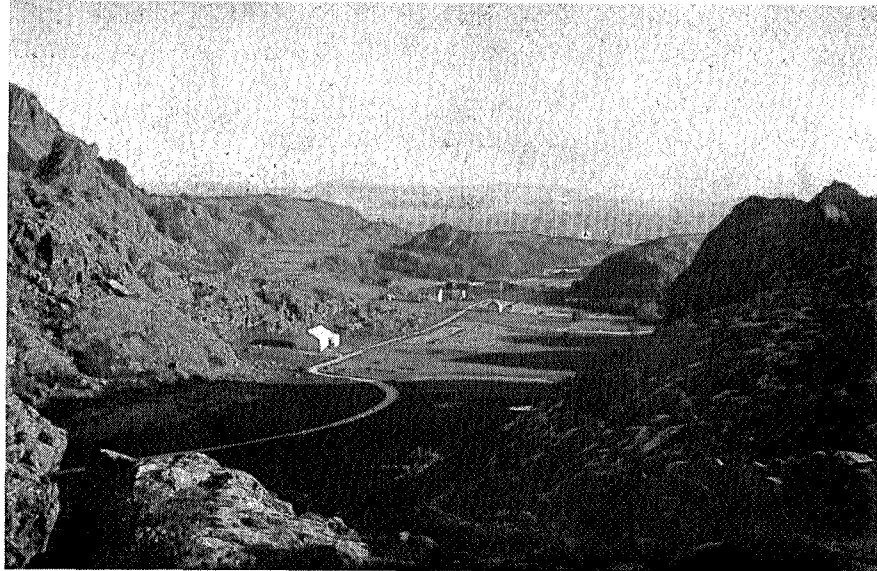
Geologisk er Leka interessant. Her er en allsidig berg- og steinart. Fjellgrunnen består mest av gabbro, store masser av olivinstein og serpentin. Det heter at Leka har det nest største serpentenbergfelt. Det største har Røros. Hele nordvestre del av øya har denne opprevne, smuldrete og dårlige vekstbonitet som en kaller serpentin, men på østre og indre side finner en endel konglomerater med leirskifer og kvartsitisk helleskifer, Også ved Solsem ser en et typisk «allsidig» konglomerat med store ganger med talk. Ved Stein er et nylig oppdaget MERKUMSFELT, meget sjeldent i Norge.

For en steinsamler er Leka å anbefale.

De løse jordlag ellers består av marine avleiringer, morener, endel myrer og noe forvittringsjord.

Ved folketelling i 1950 var her i kommunen 1220 personer. Nå i 1968 er det knapt 1100.

Jordbruk og fiske er hovednæringen, ubetydelig industri. Det er ennå gjort lite for å få turister og ferierende hit ut. Turistnemnder er valgt, møter er holdt, men ennå ser en lite av positive

Solsem.

Johs. Furre.

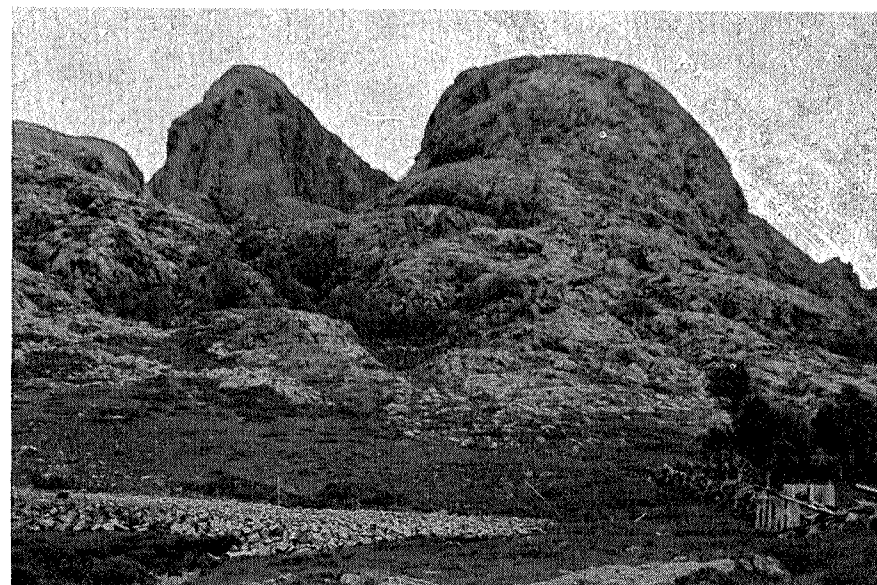
tiltak. Vi er iallfall noen som tror at turistnæringen kan lykkes også her.

Av ting vi kan vise fram er: En vill, karrig og sjelden fjellart, men også landshager med vakkert fargespill. Kjent er boplassen og offerstedet Solsem med hullet fra steinaldertid, gravhaugen Herlaughaugen fra Harald Hårfagres tid, Lekamøy, sagnomsust steinformasjon. Vi bør også nevne fiskegrunnene rundt øya. En fisketur vil som regel gi lønn for strevet.

Geografisk sett ligger herredets ytterpunkter — småøyene ikke medregnet — mellom parallellene $65^{\circ}, 2'', 15''$ nordlig bredde og $65^{\circ} 8'', 52''$.

Når en bruker bil og kommer riksveien nord- eller sørfra, kjører en fra Skogmo st. oppover Høylandet til fergestedet Bjørånes. Der er det 20 min. fergetid til Teplingen over et rolig fjordstykke og fortsetter med bilen sørvest forbi Foldereid, Sjølstad, Årfor og kommer til vegkrysset Saltbotnkorssen. Kjører så mot Gravvik. Her passerer en idylliske strøk, med litt kronglete veier med bergtrapper på den ene side og delvis vatn på den andre.

Etter en 20 min. tid fra Saltbotnkorssen kommer en til Naustbukta Samvirkelag med bensinstasjon, så går veien videre gjennom selve Gravvik og den vakre Årsetfjorden på venstre side. En kommer

Bygdeborg på Leka.

Johs. Furre.

snart til Valen bru og fylkesgrensen til Nordland som skjærer Trøndelag og Nordland. Her ved Valen bru ligger Bartnes Handel, turistinformasjon og bensin. Herfra til Gutvik er det ca. 15 min. kjøring.

På stedet Gutvik som ligger midt på Austrahalvøya er der to forretninger nemlig H. L. Henriksen ass.handel og Sellis Handel, det siste i nærheten av fergeleiet. Her er også kafé. I Gutvik er jordbruk, fiskeri, skogsdrift det folk lever av, men en har her to mekerverksted og slipp som sysselsetter endel menn, en bra bilvei i nord fra Nord-Gutvik og til i sør Rossvik (tidligere et stort handelssted og samferdselsknutepunkt for rutebåter).

Det er også andre reisemåter for å komme til Leka på nemlig: med lokalbåt fra Namsos direkte 3 ganger i uken til Frøvik, og hvis en kommer med hurtigruta til Rørvik tar en melkruta som går 5 à 6 ganger pr. uke Frøvik—Rørvik eller hurtigrutestopp på Lekafjorden hvis været er noenlunde.

Bilister tar gjerne veien over Gravvik til Gutvik og en tar ferga «Leka» med plass til 11 personbiler, det tar ca. 15 min. over til Skei, Leka. Ved fergeleiet der er Havna Kafé og Gjestgiveri med plass til 4 à 5 personer for overnatting. Her er også turistinformasjonen. I nærheten av pensjonatet er det sandstrand tilstrekkelig for minst «1000 badegjester».

Sjørøverkanonen fra 1798.

Johs. Furre.

Vi tenker oss at vi skal ta en tur øya rundt og kjører fra Skei. Her finner vi 100 meter fra veien Norges nest største gravhaug — kongegrav fra årene 870—880, denne haugen har flere ganger vært utgravet, beretninger fra 1755, 1775, 1780 og 1840 forteller om en nokså hardhendt rasing. Disse ble foretatt for det meste av soldater. Ganske utførlige beretninger ble skrevet av løytnantene Lehne og Sommershild. De forteller at to skjeletter ble funnet, ett sverd, kobberkjel, bein av småfe, skipssaum m.m. Det ene skjelettet var av en mannsperson. Funnet var oppbevart i Trondheim på Videnskabselskapet, men for over 100 år siden ble det borte. Haugen er nå 60 m. i diameter i bunnen og ca. 8 m. høg.

I senere år er det foretatt endel reparasjon eller restaurasjon av dette mektige gravminne fra hedensk tid.

I Herlaghaugens nærhet finner vi Leka Bygdemuseum med sine 3 bygninger, naustet (sjøfartsmuseet!) blir ferdig dette år, her er nu 500 stk. katalogiserte ting fra det gamle Leka med en myntsamling, stein- og bergartsamling, den største kuriositet er nok den 18 pounds kanonen fra det franske kaperskipet som forliste ved Nord-Gutvik i 1798. Denne ble funnet av froskemenn i 1965 og tatt opp og satt på lavett, den er allerede mye «beglodd». Leka Bygdemuseumslag

Sjøfartsmuseet.

Johs. Furre.

ble stiftet i 1962. Vi kjører videre til Husby, ved korsveien her er Ass. landhandel, bensinsalg, fiske, utstyr m.m. Her på Husby er kirken som nylig har hatt 100 års jubileum, da den gamle brendte ned i 1863. Kirken er i turistseongen åpen for dem som vil se inn. Her er nemlig et klenodium av en altertavle som sansynligvis opprinnelig var fra kirken da den stod på Leknes. Alterskapet er utskåret av en hollandsk kunstner fra omkring 1530 årene, og det er bare 4 lignende i hele landet og det ser ut som det er samme kunstner som har vært mester for disse. Sagnet sier at dette alterskapet er gitt av et forlist skipsmannskap som en takk for sin redning — en votivgave til Leka kirke.

Nevnte alterskap var utstilt på kirkeutstillingen i Antwerpen i 1958.

En km. sør av Husby kommer en til Normanns Pensjonat og Camping med 3 hytter til utleie, eget vaskeromshus, teltplass ved sjøen som er like ved badestrand, båtutleie med gode fiskeplasser utafor.

Lenger sør er rutebåtknutepunktet Frøvik, med fiskehandel, bensinhandel m.m. Ved Frøvik skal den påtenkte brua over Frøviksundet til Madsøya gå eller i nærheten av prestegården. På Madsøya er det flere bra gårdsbruk, noen få driver fiske. Det er vei

rundt denne øya. Ved Frøvik, er det en ganske pen skogteig — Brikkdalsskogen — Lekas største.

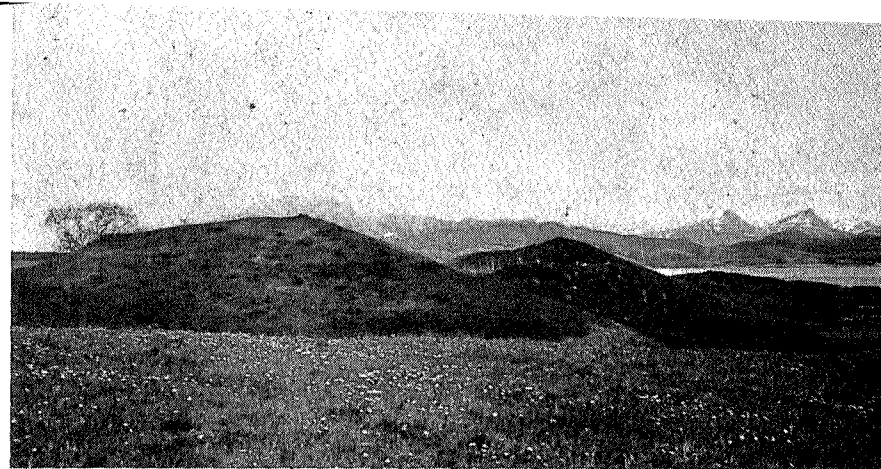
Etter å ha forlatt Brikkdalsskogen kommer en til Haug.

Fra Egilsoga har vi en fortelling om en rik gubbe som skulle bo på Haug eller nu Haugsgrenda. Denne rike gubben het Høgne og hadde en vakker datter som het Hildreid, eieren av Torgar gård (Torghatten) Bjørgolv (Bjargulf?) ble meget interessert i denne Hildreid — på tross av sin høge alder — han kom til Leka og holdt «løsbryllup» med henne og «betalte» med ett øre gull til hennes far Høgne. Bjørgolv tok Hildreid med til Torgar gård og Egilsoga sier at de fikk to sønner som ble kalt Rørek og Hårek. Disse to sønner til Bjørgolv fikk arveretten til Torgar gård, de skulle ellers være meget kloke og fikk en tid et intimt og vennlig bekjentskap med Harald Hårfagre som drev og «okkuperte» Nord-Norge, Harald Hårfagre skulle da ha vært på Leka og hatt konferanse med Rørek og Hårek. De fikk også vervet med å kreve inn finneskatten.

Kong Harald Hårfagre lyttet gjerne til Hildreidssønnenes råd, men disse ble senere drept på Torgar. Dette er bare korte trekk, men flere kjente menn i datidens urolige Norge kommer inn i denne historien.

På søndre Haug ved Årdal er der en meget ideell lang badestrand — Årdalssanden — og en teltplass ca. 150 m. fra bilveien. Denne plassen er meget bra besøkt under godværsperioder. Når vi kommer til Solsem med god havn og båtutleie kan en enten ta en fisketur ut blant de mange holmer eller vi tar oss opp til det kjente offersted og boplass Solsemhulen fra steinaldertid. Det er omkring 250 m. lett sti å gå, men de siste 30 m. er nokså bratt. Det bør brukes petromax-lykt skal en få se skikkelig, en mann som bor i nærheten går ofte med. Solsemhulen ble «oppdaget» i 1912 av 3 mann fra Solsem og hulen ble undersøkt av konservator Th. Pettersen fra Oldsaksamlingen, Videnskabsselskabet, Trondheim. Under utgravningene ble der funnet en masse bein, både av dyr og mennesker samt et utskåret smykke av bein, På veggene i hulen er det endel rødmalte tegninger av noen dansende menneskefigurer og solkorset. Hulen er 40 m. lang innover, mange har i senere år tatt turen dit opp.

På Solsem er det poståpneri og Handelslag. Ved videre ferd

Herlaugshaugen.

Johs. Furre

passerer en Trollvolla med bratte og forrevne fjell, med ørnereder på fjellhyller og et ørnepar i rolig sviv over fjellkanten. Her i omegnen er det to bergganger med Talk, endel asbest og ved Stein har vi det sjeldne merskum.

En kan godt kjøre ned til Vågan gård, — før et større handelssted, fiskehandel, jektebruk m.m. eiere var H. Sverdrup. Herfra får en god utsikt mot Lekamøy, og ved Vågasjøen er det havn for farkoster.

Ved Steinsgrenda ligger fjelltoppene Mannatind og Steinstinden, på østre side oppover fjellsiden på Steinstinden vil en se steinmuringer på 3 plataer og på Mannatinden er der en 30 m lang steinmuring fra 40 til 80 cm høg, disse forsvarsverker er såkalte bygdeborger fra folkevandringstiden (år 400—600 e.K.). I ufredstider kunne sikkert vikingene ha hatt muligheter her for å forsvare seg da her er bratt rundt disse fjellplataer, ja på Steintinden er det bare ved «befestannleggene» det er mulig tilfots å ta seg opp, en får bare håpe at de rester som viser disse eldgamle festninger får ligge i fred for besøkende.

Vi stopper i Kvaløya og minnes en junidag i 1932 da det foregikk et ørnerov her, da en jentunge plutselig forsvant fra gården Kvaløymoen og der ble lett overalt, for ingen hadde sett noen ørn. Tre ungdommer Karl Haug, Jentoft Sveinsen og Leif Andersen fant på å klatre opp i bratte Hagafjell og fant her på en hylle i fjellet den 3 år gamle Svanhild ligge. En ørn hadde altså fløyet henne den

Olivinstein.

Johs. Furre.

1500 meters luftlinje fra Kvaløymoen gård til Hagafjell, enkelte trodde ikke det var tilfelle at en ørn kunne ta en «last» på 19 kg. Men det er nok spikerfast at denne flyturen har hendt, og den som vil kan få dette bekreftet av Leif Andersen idag.

Fra fjellveien her ved Stein-Kvaløy vil en i klart og pent vær se rett i vest Sklinna fyr, Hortavær, Torghatten, Vega og De syv Søstre og her ute kan en også få oppleve selve Ragnarokk vinters tid med nordveststorm. Ser en på de forskjellige navn på skjær og holmer, forteller de om mange tragiske skipsforlis gjennom århundrene: Mandelinslua, Hoverenggrunnen, Jørnflesa m.m. I en sang som sogneprest Nyhagen skrev står det bl.a.

*«Skjær og holmer omkrans dem mange,
Lumske Fald bryder redsomt vel der.
Og opptalt blir visst ei de Gange,
Horta-væringens forlis er nær.»*

Siste etappe Kvaløya-Skei fergeleie kjører vi gjennom Leknesgrenda, her finner vi Leka Samvirkeleg og Sentralskolen.

I nærheten er Tinghaugen og Ordaberget — navn som sier mye fra vikingetid. En kan svinge ned til Leknessjøen og ro ut på de mange gode fiskeplasser ganske nært land.

På Leknes driver Terje Pettersen bil- og traktorreparasjon, nytt verkstedhus er under forberedelse.

Vi har to ferskvann, Nessvatn og Steinsvatnet hvor en kan fiske ørret. Fisken er noe små, men godt brukbar. Det gjelder selvfølgelig stangfiske. En kan komme langt med bil oppover til Nessvatnet. Det blir noen få hundre meter å gå. Til Steinsvatnet er det noe mere kronglete å komme opp.

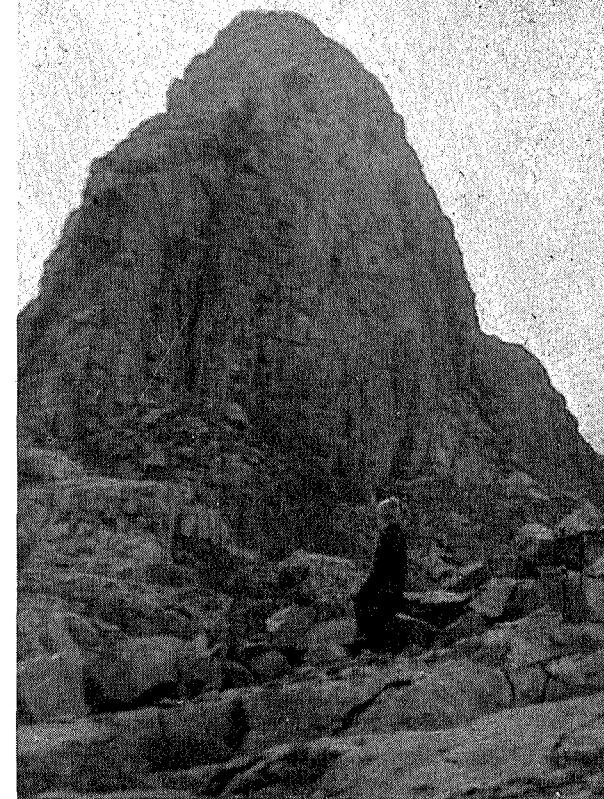
Det fiskes også noe sjøørret med garn, og det hender en kan få en forvillet laks i ørretgarnet.

Utafor land finnes mange fiskeplasser hvor en kan fiske småsei, uer noe dypere og flere. Storseien må en nok et godt stykke utpå for å få tak

i, men torsken tar en ofte kloss i land og med en kasteslukstang går det fort. Svenskepilken er bra. Seifiske på sommeren er populært da fisken går i stimer.

Når det gjelder blomsterfloraen er her mange arter, iflg. professor Jørstad, Statens Plantevern, som reiste på befarings her ute i 1951. Han fant mye av interesse og diverse forhold innen blomsterfloraen som ikke var registrert på Leka før. Av bær finnes litt multer, tyttebær, blåbær og krekling.

La meg slutte med å si velkommen til «sagaøya» Leka. Her får De se en vekslende natur og mange fortidsminnesmerker, men «her finnes ei slotte». Den som det søker, må kjøre annen vei.

Lekamøya.

Johs. Furre.